 DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

TÜRK MÜZİĞİ KLARNET İCRÂCILIĞINDA SELİM SESLER

Selçuk ÖZTÜRK

Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı,

Çalgı Eğitimi Bölümü, selcukozturk061@gmail.com

ÖZ

Anadolu topraklarında klarnet icrâcılığı 19. yüzyılın başlarından itibaren varlığını sürdürmektedir. Farklı kişisel tavırların ortaya konulması, taklidi ve aktarımı sonucunda bugünkü Türk Müziği klarnet icrâ üslûbu oluşmuştur denebilir. Selim Sesler de kendine has tavır özellikleri içeren icrâcılığı ile önemli bir icrâcı, bir ekoldür. Bu çalışmanın amacı; kim tarafından icrâ edildiği hakkında en ufak bilgi olmayan ve ilk kez bu araştırmada açıklanan "Klarnet ile Taksimler" adlı albümdeki taksimlerin Selim Sesler tarafından icrâ edildiğini açıklamak ve kendisi hakkında bir tür biyografik çalışma ortaya koymaktır. Bununla birlikte notaya alınan bir taksim örneği ile kullanmış olduğu süsleme tekniklerinin ve cümle yapılarının yazılı olarak ifade edilmesi ve devamında yapılabilecek çalışmalar bağlamında yeni bir klarnet tavrının Türk Müziği klarnet eğitiminde kullanılabilirliğine zemin hazırlanması amaçları da vardır. Solo ve karma albümlerindeki eserlerin de dinlenmesiyle, taksimlerindeki cümleleri birbiriyle yakın ilişkili olarak birbirine bağladığı, karma olarak yaptığı albümlerdeki eserlerin hemen hepsinde tempolu taksim yaptığı, doğaçlamalarda ileri icrâ becerisini ustalıkla ortaya koyduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler:
Selim Sesler, Türk Müziği, Klarnet, Türk Müziği Klarnet İcrâcılığı

"SELİM SESLER" IN THE PERFORMING OF CLARINET IN TURKISH MUSIC

ABSTRACT

Geographically in Turkey, the performance art of clarinet has been continued its existence since the early XIXth century. As a result of introducing different personal manners, imitations and transmissions, today's Turkish Music clarinet performance style can be formed. Selim Sesler is also an important performer and an example with his own style of manner. The purpose of this study is; to present a kind of biographical study about himself and to explain that it was performed by Selim Sesler on the album titled "Klarnet ile Taksimler" which was first explained in this research without any information about who was performed by him. However, through the use of a taksim score, the aim is to prepare the ground for the use of a new clarinet manners in the Turkish Music clarinet education in terms of the ornament techniques used and the writing of the melody structures for the works that can be done in the future. As the results of this study by listening to the albums on solo and the other, melodic sentences in the taksims are closely related to each other, in almost all he made rhythmic taksims in other albums, he has achieved of skillfully expressing the advanced performance in improvisations.

Keywords:
Selim Sesler, Turkish Music, Clarinet, The Performing of Clarinet in Turkish Music

 DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

1. Giriş

Anadolu topraklarında klarnet icrâcılığı Muzika-i Humayun'un (1826) kurulmasından sonra ortaya çıkmıştır. Türk Müziği'nde kullanımı ise Klarnet İbrahim Efendi (?-1925) ile başlamıştır (Özalp, 1998:318). Radyonun etkin olduğu dönemde popüler bir icrâcı olan Şükrü Tunar'ın (1907-1962) ve sonrasında Mustafa Kandıralı'nın (1930- …) icrâları, birer ekol olarak kabul görmüş ve bugünkü icrâ üslûbunun oluşmasında önemli bir rol oynamıştır (Öztürk, 2016:1). Dolayısıyla mezkûr üslûbun oluşmasında, söz konusu icrâcıların kişisel becerilerinin ve icrâ örneklerinin büyük bir önem arz ettiği söylenebilir.

Türk Müziği klarnet icrâcılığının akademik minvalde araştırma konusu yapılması, var olan üslûbun tespiti ve yazıya aktarımı açısından oldukça önemlidir. Zira geçmişte usta-çırak ilişkisini merkez alan "meşk sistemi" ile yürütülen müzik eğitiminde nota, eserin adeta çatısını oluşturmakta ve seslendirilen ya da bestelenen eserin notası tam olarak yazılmadığı için icrâcının üslûbuna bağlı olarak ufak tefek değişiklikler içermektedir (Yahya Kaçar, 2005:216). Notanın tam olarak yazılmaması, kişinin bir nevi kendi tavrını yansıtabilmesine sağlanan "özgürlük" olarak addedilebilir. Bu bağlamda kişisel icrâların tam olarak notaya alınması ile de yeni tavırların gün yüzüne çıkacağı ve devamında yapılabilecek çalışmaların[1] alana yönelik çalışmalar yapan kişilere fayda sağlayabileceği açıktır.

Bir takım alan araştırmaları sürecinde bazı icrâcıların icrânın yazıya aktarılması hususundaki tutumları değerlendirildiğinde Türk Müziği icrâ geleneğinin aktarımına katkı sağlamak amacıyla bir şekilde yazıya dökülmesi gerektiği sonucu çıkmış olsa da genel olarak, icrânın daha "kıymetli" olduğu fikri etrafında toplandıkları, kendi müzikal üretimlerini ifade etme, tanıtma ve tahlil etme gibi durumları ise icrâya göre daha "kıymetsiz" buldukları tespit edilmiştir (Çalar, E. [2013, 12 Ağustos], Çalar, S. [2013, 12 Ağustos], Demirbaş, S. [2013, 14 Ağustos], Güngör, M. E. [2013, 13 Ağustos], Güngör, H. [2013, 13 Ağustos], Kabacı, Ş. [2014], Köfeci, M. [2013, 15 Ağustos], Sesler, S. [2013, 31 Mart], Sis, A. [2013, 10 Ağustos], Tanışıcı, E. [2013, 14 Ağustos). Bu durum icrâcılık açısından olağan kabul edilebilir ise de müzik bilimciliği açısından aynı durum söz konusu değildir. Kayıt altına alınan icrâlar dışında yapılan icrâlar bir nevi anlık tüketim ürünleridir. Dolayısıyla anlık tüketilen ve aktarımı sağlanmayan icrâlar gelecek nesiller ve araştırmacılar için bir tür "kayıp" niteliği taşıyacaktır. Bu bağlamda yapılmış/yapılmakta/yapılacak olan akademik çalışmaların bu alana katkısı açıktır.

Bu çalışmanın asıl amacı; kim tarafından icrâ edildiği hakkında en ufak bilgi olmayan ve ilk kez bu araştırmada açıklanan "Klarnet ile Taksimler" adlı albümdeki taksimlerin Selim Sesler tarafından icrâ edildiğini beyan etmek ve kendisi hakkında bir tür biyografik çalışma ortaya koymaktır. Belirtilen asıl amaç doğrultusunda ortaya konulacak alt amaçlar ise, notaya alınan bir taksim örneği vasıtasıyla, kullanmış olduğu süsleme tekniklerinin ve cümle yapılarının görsel olarak ifade edilmesi ve devamında yapılabilecek çalışmalar bağlamında yeni bir klarnet tavrının Türk Müziği klarnet eğitiminde kullanılabilirliğine zemin hazırlanmasıdır.

2. Selim Sesler'in Hayatı Hakkında[2]

Zehra ve Mümin Sesler'in oğlu Selim Sesler, 1 Mart 1957'de Keşan'da dünyaya geldi. Mübadele yıllarında Keşan'ın İbriktepe Köyü'ne yerleşen Selânik göçmeni bir ailenin çocuğudur. Zaman içinde İbriktepe Köyü'nden çıkıp -kendi deyimiyle Kasaba'ya- Keşan'a yerleşirler. Bandırma'da askerlik vazifesini yerine getiren baba Mümin Sesler aslında zurna icrâcısıdır ve askerlik vazifesi sırasında klarnet ile meşgul olur. Amcası Nazif Sesler de klarnet icrâcısıdır. Baba ve amcanın müzik ortamlarını paylaşan Selim Sesler, on yaşı itibari ile köy düğünlerinde cümbüş ve klarnet icrâ etmeye başlar. Özel bir eğitime tabi olmaksızın büyüklerinden feyiz alarak kendi kendini yetiştirir.

Selim Sesler, Isparta 40. Piyade Alayı 58. Tümen Bando Komutanlığı'nda tamamladığı askerlik vazifesi sırasında nota okumayı öğrenir. Askerlik sonrasında

1.Bkz. : "Klarnet İçin Zeybekler ve Oyun Hav aları", Kitap, Selçuk Öztürk, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.
"Beylik Aranağme ve Çeşitlemeleriyle Türk Müziği Keman Alıştırmaları", Kitap, Vasfi Hatipoğlu, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.
"Klarnet İcrâcısı Mustafa Çalar'ın İcrâlarının Tahlîli ve Türk Müziği Klarnet Eğitiminde Kullanımına Yönelik Bir Çalışma", Doktora tezi, Selçuk Öztürk, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, 2016.

2. Bu bölümde yer alan bilgiler, 31 Mart 2013'te Selim Sesler'in Tarlabaşı'daki (İstanbul) evinde bizzat araştırmacı tarafından derlenmiş olup kayıt altına alınmıştır.

Mûsiki Cemiyetlerine katılır ve buralarda Türk Müziği'nin farklı formlardaki örneklerini icrâ eder.

Taksimlerini özel kılan şeyin "ruh" olduğunu söyler. "Öz"ün yöresel icrâda olduğunu düşünür ve bu tür icrâya çok önem verir. Albümlerinde gerek eser seçiminde gerekse melodik yapının üretilmesinde yöresel icrâ üslûbunun yoğun olması da bu düşünceyle açıklanabilir. Yaklaşık yirmi beş- otuz yıldır da İtalyan üretim klarneti kullanır. Kullandığı bek (ağızlık) Vandoren 5JB ebrûli (marbled) modelidir.

Mustafa Kandıralı ve Saffet Gündeğer'in sürekli olarak tiz perdelerden çaldığı halde dinlerken hiç rahatsızlık vermediğini, deyim yerindeyse "ipek gibi" icrâda bulunduklarını söyler. Yılmaz Şanlıel'i ve Şükrü Tunar'ı da saygıyla anar. Bir de kendi dönemlerinde İstanbul'dakiler kadar "ünlü" olmayan Soma'lı Mustafa Çalar'ı, İzmir'li Mahmut Amca ve onun öğrencisi İzmir Radyosu Sanatçısı Arif Gülfidan'ı ustalıkları ile hatırlatır. Yeni klarnetçilere ise "…İyi veya kötü, nasıl olursa olsun ama belli bir taklitçilik sürecinden sonra mutlaka ama mutlaka kendi tavırları ile icrâ yapmaları…" tavsiyesinde bulunur.

Sesler'in ileri icrâ becerisi, farklı coğrafyalardaki araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Onun ile albüm, film müziği, konser ve sair projeler ortaya koymuşlardır. Nitekim Sonia Tamar Seeman ve Brenna Mac Crimmon gibi yabancı müzisyenlerin/araştırmacıların da içinde bulunduğu birçok oluşumda yer alarak, farklı türde müzikal ve akademik çalışmaların oluşmasına da doğrudan katkı sağlamıştır denebilir. 24 Şubat 2006 tarihli bir haberde "The Guardian", efsanevi saksafoncu John Coltrane'a atfen Selim Sesler için "The Coltrane of the clarinet" başlıklı bir yazı yayınlamıştır. Basında çıkan haberlerin ve mezkûr akademik ve/veya müzikal çalışmaların ve etkisiyle Selim Sesler tarafından icrâ edilen Türk Müziği klarnet icrâ üslûbu, yurtdışında da ilgi ile takip edilen ve talep gören bir fenomen hâline gelmiştir.

Son olarak; eşi Nuran Hanım'dan Ramazan, Bülent ve Serap adlarında üç çocuğu vardır. Yaklaşık olarak otuz dört yıl İstanbul'da yaşamıştır. 9 Mayıs 2014 tarihinde vefat etmiştir.

3. Albümleri

Selim Sesler'in solo ve karma olarak altı adet albümü vardır. Bu albümlerin iki adeti 90'lı yıllarda kayıt edilmiş fakat Selim Sesler belli bir ün kazanana kadar dikkate alınmayıp, sonrasında 2006'da "Çırpık Bacaklı Gelin" ve 2007'de "Romanes Clarinet" adları ile sanki yeni yapılmış birer albüm gibi piyasa sürülmüştür. Selim Sesler'in izni olmadan tekrar basıldığı söylenen bu albümlerde teknik ve estetik olarak da birçok sıkıntı açıkça görülebilir. Örneğin; 2006'da tekrar basılan albümün kapak resminde ve CD üzerinde Selim Sesler'in icrâ ettiği klarnet türü ile alakası olmayan soprano saksafon resmi ve Boehm sistem sibemol klarnet resminin yer alması, buna ilaveten kartonette yer alan Selim Sesler hakkındaki bilgilerin doğrudan Sonia Tamar Seeman'ın yönetmenlik yaptığı "Keşan'a Giden Yollar (1999)" albümündeki tanıtımdan kaynak gösterilmeden alınmış olması olarak ifade edilebilir. 2007'de tekrar basılan albümde ise tanıtım yazısı daha önce bahsi geçen çalışmadan kaynak gösterilmeden alınmıştır ve kartonetteki resimde yer alan Brenna MacCrimmon'un albümün içeriği ile alakası yoktur. Bu iki albümde de kayıt, mix, icrâcılar, yönetmen hakkında en ufak bir bilgi yoktur. Şunu da belirtmek gerekir ki daha önceleri –belki maddi kaygılar sebebiyle- kaydettiği ve fakat sonrasında tamamen popüler kültüre ve gündelik tüketime odaklı tekrar basılan bu albümler, Selim Sesler'in 1998 yılı itibari ile temsil ettiği gelenek ve kişisel icrâ tutumu ile tam olarak bağdaşmamaktadır.

Bu iki albümün dışında bir de 80'li yılların sonu gibi kayıt edildiği tahmin edilen "Klarnet ile Taksimler" adında bir solo albümü vardır. Giriş kısmında da vurgulandığı üzere bu makalenin kaleme alınması gerekliliği fikri bu albüm sayesinde olgunlaşmıştır denebilir. İlk olarak Sayan Plak tarafından basılan ve dağıtılan bu albümün kartonetinde yalnızca "Klarnet ile Taksimler" ibaresi bulunurken, bu şirketin yıllar sonra yasal haklarını başka bir şirkete devretmesi ile kartonetteki bu ismin altına "Şahin SERT" isminin yazılmış olduğu görülmüştür. Belirtmek gerekir ki bu isimde bir klarnet icrâcısı Türkiye'de yoktur. Konuyu buralara getirmekteki maksat aslında kendi çabaları ile var olmaya çalışan böyle usta icrâcıların haklarının bir nevi ellerinden alındığını ortaya çıkarmaktır. Bu albümde icrâ edilen taksimlerin müzikalitesini ve kıymetini algısal olarak zedelememek için bu konu uzatılmayacaktır. Selim Sesler ile yapılan sözlü görüşme (31 Mart 2013) sırasında bu albümde yer alan taksimlerin tamamının kendisi tarafından icrâ edildiği beyan edilmiştir.

Başta belirtilen iki albüm dışında kalan dört albüm ve içerikleri hakkındaki bilgiler kronolojik olarak aşağıda verilmiştir:

On beş adet taksimin yer aldığı "Klarnet ile Taksimler" albümünde kullandığı klarnetin markası Çe-

DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

koslavak. Bu taksimlerin hepsi Bolâhenk[3] akordda icrâ edilmiştir. Fakat kayıtların kasete aktarımı sırasında ortalama 15-20 Hz tizleşmiş bir akort söz konusudur.

Çizelge 1. "Klarnet ile Taksimler" Albümü Hakkında

Albüm Adı	KLARNET İLE TAKSİMLER (198?)	
İcrâcılar	Selim Sesler - *klarnet*	
Yapım	Sayan Plak ve Kasetçilik	
Eserler	1	Hicazkâr Taksim 1
	2	Hicazkâr Taksim 2
	3	Hicaz Taksim
	4	Sûzinak Taksim
	5	Neveser Taksim
	6	Nikrîz Taksim
	7	Kürdîlihicazkâr Taksim
	8	Nihâvend Taksim
	9	Uşşak Taksim
	10	Hüseynî Taksim
	11	Karcığar Taksim 1
	12	Karcığar Taksim 2
	13	Tâhirbûselik Taksim
	14	Segâh Taksim
	15	Rast Taksim

Çizelge 2. "Karşılama" Albümü Hakkında

Albüm Adı	KARŞILAMA (1998)	
İcrâcılar	Selim Sesler - *klarnet* Demir Karabaş - *keman* Fahri Demircioğlu - *cümbüş, ud* Bülent Sesler - *kanun* Salih Onur - *darbuka, bendir, daire* Selahattin Koçan - *davul* Brenna MacCrimmon - *solist*	
Yapım	Kalan Müzik (Hasan Saltık)	
Tonmaister	Kemal Cankaya	
Mix	Hayri Çalkılıç, Kemal Cankaya, Sıtkı Acim	
Mastering	Toronto Lacquer Channel'da George Graves ve Daniel Janke	
Eserler	1	Bir Ah Çektim Derinden
	2	Saniye'm (Çaya İner Gezerim)
	3	Hicaz Taksim ve Roman Oyun Havası
	4	Zapejala Angelina
	5	Bahar Dansı (Beste: Selim Sesler)
	6	Şu Karşıki Dağda Bir Fener Yanar
	7	Karcığar Köçekçe
	8	Na Çu e Rushja Né Saba
	9	Daracık Sokaklar
	10	Penceresi Yola Karşı
	11	Kalamatya
	12	Ahmed'in Saçları Kınalı
	13	Ölümleri

3. Batı müziğinde akort diyapazon adı verilen alet ile yapılır. Bu aletin "440 Hz" frekansında yaptığı titreşim sonucunda oluşan ses "LA" notası olarak adlandırılır. Bu "LA" notasının Türk müziğindeki karşılığı ise "RE (Nevâ)" perdesidir. Keman, kemençe, kanun gibi sazların "RE (Nevâ)" perdeleri bu frekansa göre akort edilir ve bu akorda denk gelen ahenge "Bolahenk" denilmektedir (Hatipoğlu, 2017:291).

 DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

Çizelge 3. "Keşan'a Giden Yollar" Albümü Hakkında

Albüm Adı	KEŞANA GİDEN YOLLAR (1999)	
İcrâcılar	Selim Sesler - *klarnet* Nusret Şute - *keman* Turan Gümüş - *cümbüş, ud* Bülent Sesler - *kanun* Selahattin Koçan – *darbuka, daire* Ramadan Borozan - *davul*	
Yapım	Kalan Müzik (Hasan Saltık)	
Yönetmen	Sonia Tamar Seeman	
Kayıt ve Mix	Sıtkı Acim, Murat Arslan, Erman Pekbilen	
Mastering	Stüdyo Audeon, Ercan Akbay, Kemal Cankaya, Selçuk Yalçın	
Eserler	1	Kiremit Bacaları (Naşti Uşava)
	2	Gelin Alma Havası
	3	Bir Sarı Yılan
	4	Ali Paşa
	5	Biber Yedim
	6	Acı Meleke
	7	Babo
	8	İstifalka/ Gelserek/Arzu ile Kamber
	9	Tulum
	10	Patrona- Samiotisa
	11	Hanım Ayşe
	12	Sarı Gülüm Var Benim /Mahmutköy Karşılaması
	13	Nikriz Sirto
	14	Alay Bey
	15	Kampana Mori Mitro

 DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

Çizelge 4. "Oğlan Bizim Kız Bizim" Albümü Hakkında

Albüm Adı	OĞLAN BİZİM KIZ BİZİM (2006)	
İcrâcılar	Selim Sesler - *klarnet* Erman Kırıkkulak - *keman* Hasan Demir - *cümbüş, ud* Zeki Göçmen - *kanun* Serkan Koçan – *darbuka, def, bendir, davul* Umut Sel – *kontrbas* Ramazan Sesler – *klarnet* *Konuklar:* Brenna MacCrimmon – *vokal* İlkay Akkaya – *vokal* Cemal Kaplan – *davul, kaşık* Murat Toraman – *sipsi* Zeki Çağlar Namlı - *bağlama*	
Yapım	Ben Mandelson, Rob Keyloch	
Yönetmen	Ali Coşar	
Kayıt ve Mix	Rob Keyloch, Sinan Yener (İTÜ MIAM Kayıt Stüdyosu)	
Mastering	Duncan Cowell, Sound Mastering, Londra	
Eserler	1	Dağlar Kızı Reyhan
	2	Gözyaşı (Beste: Selim Sesler)
	3	Yüksek Yüksek Tepelere
	4	Kasap Havası
	5	Yağcılar Zeybeği
	6	Topal Oyun Havası & Maçka Yolları Taşlı
	7	Melodik Sesler (Beste: Selim Sesler)
	8	Meşk Havası (Beste: Selim Sesler)
	9	Roman Ağıtı
	10	Şu Köyceğiz Yollarında
	11	Pazarda Bal Var Gelinim
	12	Koloz Havası
	13	Kara Üzüm Habbesi

DOI: 10.7816 /idil-06-41-10

4. Bir Taksim Örneği

Selim Sesler'in "Klarnet ile Taksimler" adlı albümünde yer alan taksimlerden bir adetinin notası paylaşılmıştır (Bkz. EK). Bir nevi biyografik bir araştırma olan bu çalışmada taksimde kullanılan süsleme tekniklerinin ve motif-cümle ilişkisinin tespiti gibi teknik tahlillerin burada yapılmasına gerek duyulmamıştır.

5. Sonuç Ve Öneri

Selim Sesler'in solo ve karma olarak yapmış olduğu;

- "Klarnet ile Taksimler" albümünde on üç farklı makamda toplamda on beş adet taksim yaptığı,

- On üç adet eserden müteşekkil "Karşılama" albümünde iki adet oyun havası, Selim Sesler'e ait bir adet beste ve Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan ve Anadolu kökenli on adet türkünün yer aldığı, dokuz adetinin arasında (yedi adeti klarnet ile iki adeti cümbüş ile) tempolu taksimlerin yapıldığı,

- Keşan yöresinde icrâ edilmekte olan on beş adet eserden müteşekkil "Keşan'a Giden Yollar" albümünde icrâ edilen eserlerden ikisinde keman ve cümbüş ile giriş taksimi yapıldığı, on beş adet eserin her birinin arasında klarnet ile tempolu taksim yapıldığı,

- On üç adet eserden müteşekkil "Oğlan Bizim Kız Bizim" albümünde üç adet oyun havası, üçü Selim Sesler'e ait olmak üzere toplam dört beste, bir adet serbest ölçüde icrâ edilmiş ağıt, bir adet zeybek ve Azerbaycan, Anadolu ve Yunanistan kökenli dört türkünün yer aldığı, on üç eserden on adetinin arasında klarnet ile tempolu taksim yapıldığı (birinde kanun, ikisinde keman ile müşterek), "Meşk Havası" adlı bestede keman ile ud'un müşterek tempolu taksim yaptığı, "Melodik Sesler" adlı bestede klarnet ile giriş taksimi yapıldığı, bir tempolu taksim yapıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda;

- Erişim tarihi 3 Ocak 2018 olan; https://www.youtube.com/watch?v=EJP1eLdfeCU, https://www.youtube.com/watch?v=kzz3C-O0_F8, https://www.youtube.com/watch?v=3VWhLq00gwo internet adreslerinde yer alan bilginin düzeltilmesi; "Ramazan Sayan"a ait olduğu beyan edilen ses kayıtlarının "Selim Sesler" olarak değiştirilmesi,
- Selim Sesler'in diğer taksimleri ve karma çalışmalarda yer alan icrâların analizi bağlamında Türk Müziği klarnet eğitimi için yeni materyaller üretilebileceği önerilmektedir.

Kaynaklar

Çalar, E. (2013, 12 Ağustos). *Mustafa Çalar hakkında görüşme.* Engin Çalar'ın evi, Soma/ MANİSA.

Çalar, S. (2013, 12 Ağustos). *Mustafa Çalar hakkında görüşme.* Süleyman Çalar'ın evi, Soma/ MANİSA.

Demirbaş, S. (2013, 14 Ağustos). *Kırkağaç'lı klarnetçiler üzerine görüşme.* Selçuk Demirbaş'ın evi, Kırkağaç/MANİSA.

Güngör, M. E. (2013, 13 Ağustos). *Mustafa Çalar hakkında görüşme.* Mehmet Emin Güngör'ün evi, Soma/ MANİSA.

Güngör, H. (2013, 13 Ağustos). *Mustafa Çalar hakkında görüşme.* Hakan Güngör'ün evi, Soma/ MANİSA.

Hatipoğlu, V. (2017). *Türk Müziği Keman Akordu*. İdil Sanat ve Dil Dergisi, Cilt 6, Sayı 29, 289-309. Kabacı, Ş. (2014). *Sol klarnet icrâcıları üzerine görüşme.* Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Ankara. Köfeci M. (2013, 15 Ağustos). *Bergamalı klarnetçiler üzerine görüşme.* Bergama Belediye Konservatuarı Binası, Bergama/İZMİR.Özalp, N. (2000). *Türk Mûsikîsi Tarihi.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 318.Öztürk, S. (2016). :*"Klarnet İcrâcısı Mustafa Çalar'ın İcrâlarının Tahlîli ve Türk Müziği Klarnet Eğitiminde Kullanımına Yönelik Bir Çalışma"* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı.

Sesler, S. (2013, 31 Mart). *Selim Sesler'e Ait Taksimler üzerine görüşme.* Selim Sesler'in evi, Tarlabaşı/ İstanbul.

Sis, A. (2013, 10 Ağustos). *Soma Zeybekleri ve Mustafa Çalar hakkında görüşme*. Soma Belediyesi Kültür Merkezi Binası, Soma/MANİSA.

Tanışıcı, E. (2013, 14 Ağustos). *Kırkağaç'lı klarnetçiler üzerine görüşme.* Ender Tanışıcı'nın evi, Kırkağaç/ Manisa.

Yahya Kaçar, G. (2005). *Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde Süslemeler ve Nota Dışı İcralar.* GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, 215-228.

https://www.theguardian.com/film/2006/2006/feb/24/worldmusic (Erişim tarihi 3 Ocak 2018)

https://www.uludagsozluk.com/k/%C3%A7C4%B1rp%C4%B1k-bacakl%C4%B1-gelin/(Erişim tarihi 3 Ocak 2018)
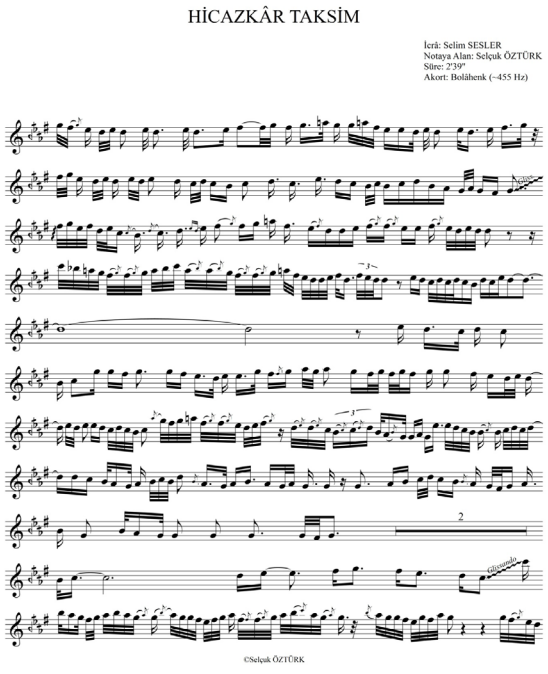
Kültür Merkezi Binası, Soma/MANİSA.

Tanışıcı, E. (2013, 14 Ağustos). *Kırkağaç'lı klarnetçiler üzerine görüşme.* Ender Tanışıcı'nın evi, Kırkağaç/Manisa.
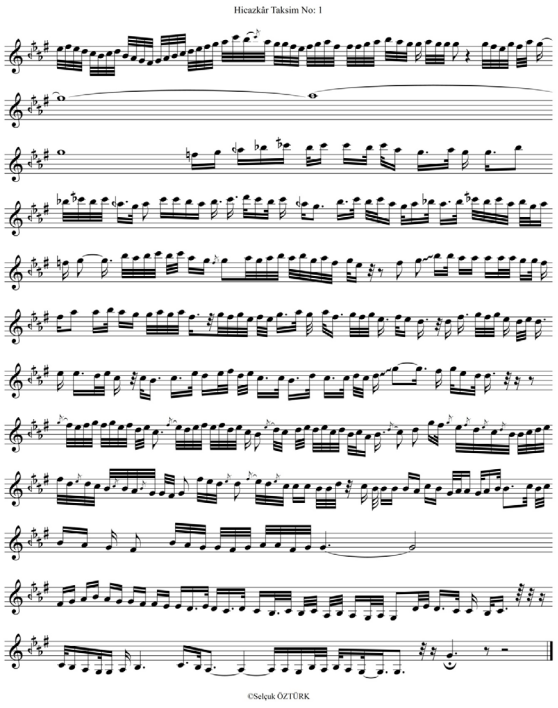
Yahya Kaçar, G. (2005). *Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde Süslemeler ve Nota Dışı İcralar.* GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, 215-228.

https://www.theguardian.com/film/2006/feb/24 worldmusic(Erişim tarihi 3 Ocak 2018)

https://www.uludagsozluk.com/k/%-C3%A7%/%C4Blk-bacak1%C4%B1-/(Erişim tarihi 3 Ocak 2018)

EK: Hicazkâr Taksim 1'in Notası

EK: Hicazkâr Taksim 1'in Notası (Devamı)